

گزیده مقالات
همایش استانی بزرگداشت
میررضی آرتیمانی

اداره کل ارشاد و اسلا استان همدان
اداره فرهنگ و ارشاد استان تهرستان نویسرکان

نویسرکان - دیورماه ۳۹۱

نشر چنار

سرشناسه	همایش بزرگداشت میررضی آرتیمانی (۱۳۹۱): تویرکان
عنوان و پدیدآور	گزیده مقالات همایش استانی بزرگداشت میررضی آرتیمانی / گردآورنده اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان همدان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان تویرکان.
مشخصات نشر	همدان: چنار، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۲۷۴ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۵۳۲-۸۶-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	رضی الدین آرتیمانی، قرن ۱۱ ق. -- کنگره‌ها
موضوع	شعر فارسی-- قرن ۱۱ ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	شاعران ایرانی-- قرن ۱۱ ق.
شناسه افوده	ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان همدان.
تعداد افزوده	ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان همدان. اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی تویرکان.
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ : ۸۸ / ۶۲۶۷ PIR
رده بندی	۸۶ / ۴
شماره کتابشناسی	۳۲۵۱

گزارنده: هیات همایش استانی بزرگداشت میررضی آرتیمانی

مدیر اجرایی: مهرداد حاجی‌زاده / العابدینی

دبیر علمی و دبیر انتشار: محمد صالح

تدوین: محمد میرمینی

تایپ: مؤسسه کامپیوتری آرتیمانی / تویرکان

طراح جلد: وحید نفیسی

ناشر: چنار

چاپ و صحافی: چنار

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۳۲-۸۶-۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

اعضاء کمیته علمی و هیئت داوران همایش:

- ۱- جناب آقای دکتر علی محمد پونا
- ۲- جناب آقای دکتر محمد شعبانی
- ۳- جناب آقای صدرالله فتحی
- ۴- جناب آقای محمود صلواتی
- ۵- سرکار خانم مریم حسن پور

با تشکر از مساعدت شهرداری و شورای شهر اسلامی شهر تویرکان که ما را در چاپ این مجموعه یاری نمودند.

سپاس نامه

بنام خدای خوبی ها و زیبایی ها

خدایا و ستایش بی حد و شکر و ستایش بی عد، مخصوص خداوندی است که گِل انسان را به عظم عاقل و تفکر و زیبایی در آمیخت تا انسان زمینی با خلق هنر و زیبایی، آسمانی شود.

درد فراوان بر همه انبیاء و اولیاء، از اولین تا آخرین، به ویژه سید کونین، خلاصه ی موجودات و سرور کائنات، ختم سال حضرت محمد مصطفی (ص) و بر فرزندان و جانشینانش تا منجی عالم بشریت، روح بقا الله اعظم مهدی موعود (عج) و درود بر روح پرفتح حضرت امام خمینی (ره) و روح بزرگ جمهوری اسلامی ایران و سلام خالصانه و آرزوی سلامتی به پیشگاه رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مد ظله) که فرصت خدمتگزاری به هنر و ادب و دانش را برای ما فراهم آوردند.

سلام خداوند بر شهدای راه حق و عدالت و ایثارگران و بر همه خادمان عرصه فرهنگ و هنر.

توفیقی حاصل شد تا در سال ۱۳۹۱ با همکاری و همیاری اساتید، نویسندگان، شاعران و علاقمندان میررضی شاعر بلند آوازه ی دوره صفویه و صاحب سبک و نامشهور و سوزناک، اولین همایش بزرگداشت این شاعر بزرگ در شهر تبریز و فرهیخته پرور تویسرکان برگزار شود.

آماده کردن مقدمات این همایش ماه ها طول کشید، با بزرگان، شاعران، هنرمندان، پژوهشگران میر رضی شناس، مکاتبه ها و مکالمات متعددی صورت گرفت تا دانشوران منت نهاده و با ارسال مقالات علمی- پژوهشی خویش گام بلندی در جهت شناخت

شخصیت و شعر میر رضی برداشته و بر کوشش پیشینیان که فضل تقدم داشتند نکات پژوهشی جدیدی افزوده شود.

مقالات رسید و با محک نقد داوران محترم سنجیده شد و از بین آنان تعدادی برای ارائه به همایش انتخاب شد و از کوشش نویسندگان گرامی تقدیر و تشکر به عمل آمد، مقالات مفید دیگری هم انتخاب شد تا در مجموعه مقالاتی که اینک تقدیم می‌شود به چاپ رسیده و به دوستداران میر رضی تقدیم شود.

برخود لازم می‌داند از تلاش‌های شبانه‌روزی و باریک اندیشی‌های علمی و ادبی همه کسانی که در هرچه با شکوه تر برگزارشدن این همایش، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران را یاری کردند صمیمانه تقدیر و تشکر نماید.

سپاس ویژه خود را تقدیم می‌کنم به سخنران سرگ و چهره علمی- ادبی کشورمان - جناب آقای دکتر میرجلال‌الدین کزازی سخنران همایش، استادان دانشور و فرهیخته دانشگاه‌های کشور که مقاله ارسال کردند، ادب‌دانان و ادب‌دوستان و شاعران استان هم، سخنرانان و ادب‌دوستان و انجمن‌های ادبی شهرستان تویسرکان، صاحبان مقام‌ها و مقاله‌های برگزیده، هیأت محترم داوران، کارکنان و ریاست محترم اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی تویسرکان، امام جمعه محترم، فرمانداری محترم، میراث فرهنگی، شهرداری و همه ادارات و نهادهایی که با زحمات گوناگون زمینه همایش با شکوه میر رضی را فراهم کردند.

اجرکم عندالله

خسرو بیات

مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران

فهرست

صفحه

عنوان

۱	خوشا نویسندگان و فصل بهار
۳	مقدمه
۵	عقل و شوریدگی در ساقی نامه رضی و ساقی نامه میرمعین آرتیمانی/ عبدا... آقایی
۱۹	خامنه‌گاه عرفانی و مبانی عرفانی سروده‌های میررضی آرتیمانی/ نبی... اسماعیلی
۳۱	تجلیل عروضی غزل‌های میررضی آرتیمانی نویسرکانی/ دکتر شاهرخ حکمت/ حامد رفعت‌جو
۳۹	طهر آفتاب (تأملی در زندگی و تاریخ وفات رضی‌الدین آرتیمانی)/ سید وحید سمستانی
۵۱	نظریه‌ی بیت در دیوان میررضی آرتیمانی/ دکتر مهدی شریفیان
۷۳	تأملی بر نگاه سید محمد باقر خاندان / رضی‌الدین آرتیمانی در ادبیات منظوم فارسی/ مرتضی شوشتری
۸۳	جایگاه میررضی الدین آرتیمانی در بین ساقی‌نامه سرایان/ ابوالقاسم شیدا
۹۷	شناخت میر رضی، خاندان، اسب و معاصرانش/ منصور صادقی
۱۰۷	مفاهیم نجومی در شعر رضی الدین آرتیمانی/ بهنام فرزاد/ محمد توکلی
۱۲۵	نقد و بررسی دیوان‌های چاپی میررضی آرتیمانی/ محمود صلواتی
۱۳۷	ضرورت تصحیح یا بازبینی دیوان رضی‌الدین آرتیمانی/ دکتر سیدمهدی طباطبایی
۱۶۹	دیده بگشا که عالم همگی دیدار است/ رضی الدین آرتیمانی
۱۷۹	سرچشمه‌ها و مضامین شعر رضی/ دکتر محمد امین مروتی
۲۰۳	درنگی بر ساقی‌نامه‌ی «میررضی‌الدین آرتیمانی»/ سهراب اسدی / فاروق نعمتی
۲۱۹	رضی‌الدین آرتیمانی (نمونه‌ای از شعر و عرفان عصر نوری)/ دکتر عبدا... نصرتی
۲۳۱	منازل و مقامات عرفانی در ساقی‌نامه‌ی رضی‌الدین آرتیمانی/ محمدنایب بصیر
۲۴۷	ویژگی اشعار «میر رضی‌الدین آرتیمانی»/ دکتر لیلیا هاشمیان/ طاهره باغچه‌بان
۲۶۱	آرامگاه میررضی/ سهراب اسدی

خوشا تویرکان و فصل بهار

تویرکان با سابقه‌ای ۶۰۰۰ ساله بنابر کاوش‌های باستان‌شناسی که در تپه‌ی با کمال انجام گرفته است، یکی از کهن‌ترین شهرهای استان همدان است که در آثار گذشته‌نگار به عنوان مهم‌ترین تولیدکننده‌ی زعفران جهان با مناظر زیبای طبیعی آن به یاد شده است.

در صورتیکه طبعاً زیبا، امروز هم تویرکان با تولید بهترین و کیفی‌ترین گردوی جهان را هم معروف و مورد توجه است. افزون بر جاذبه‌های طبیعی، تویرکان از پشتوانه‌ی فرهنگی و مذهبی عمیق هم برخوردار است در سفرنامه‌ها و آثار پیشینیان، تویرکان به داشتن شهرهای فرهنگی، سیاسی و مذهبی معروف است. وجود آرامگاه پیامبر بزرگ الهی (ع) و شخصیت‌هایی همچون ابوشجاع رودآوری، شیخ محمدنبی تویرکانی، کتاب «الثالی الاخبار»، محمد مقیم تویرکانی، صاحب «فرهنگ جعفری»، و رده مجتهد مسلم در گذشته که نامشان در کتاب «پیامبران ایران» اثر جناب حجت الاسلام آقای مری آمده است و وجود صدها شخصیت مذهبی و فرهنگی اعم از پزشک، مصلح، شاعر و اندیشمند در داخل و خارج از ایران در گذشته و حال همانند میررمی، شاعران در گذشته، محمدی‌ها، سبزواری‌ها، صدرها، آقای بالجه، آیت‌الله قاضی، آیت‌الله شمس‌الدین، رفیعی، امیر معین، مهدیون‌ها و دیگران همه حکایت از ورود یک شهر مذهبی و فرهنگی دارد. بی‌مناسبت نیست که تویرکان را از گذشته دانستنی دانسته‌اند و اطلاعات مذهبی و علمی و فرهنگی اهالی آن را ستوده‌اند با این پشتوانه فرهنگی باید انتظار داشت که تویرکان در حرکت‌های فرهنگی و مبارزه با کژی‌ها و پستی‌ها جایگاه خاصی داشته باشد.

چهره‌ی امروز تویسرکان نیز بدین گونه است: شهرستانی با بیش از ۱۱۰ هزار نفر جمعیت که در سه شهر، دو بخش و هفت دهستان ساکن هستند. دو رودخانه مهم این خاک حاصل خیز را آبیاری می‌کنند و موجب تولید گردو، آلو، سیب و سیر می‌شوند که در جهان، کشور و استان، تویسرکان را به رتبه‌هایی رسانده است.

تولید صنایع دستی به ویژه مبیل و منبت با ۱۴۴۰ کارگاه از دستاوردهای مهم هنرمندان و صنعتگران تویسرکانی است. ۲۱۵ اثر تاریخی و جاذبه گردشگری از تویسرکان شهری جذاب و دیدنی ساخته است، آثاری مانند: مرقد حقوق‌نبی (ع) از سیرت‌نویسان اسرائیل، آرامگاه میررضی آرتیمانی، قبر ابوالمحجن ثقفی، بازار، روضه، پل و مدرسه علمیه متعلق به دوره صفویه و قاجاریه، چنار کهن باغوار، مساجد تاریخی و ۳۱ بقعه متبرکه.

تویسرکان چندین ظرفیت کشاورزی و تولیدات دامی و تاحدودی مراکز صنعتی در کشور شهری است. اما نامش نشان شهر بیشتر در گرو پرورش انسان‌های بزرگ و فرهیخته‌ای است که تویسرکان شهری فرهنگی و فرهیخته پرور معرفی کرده است. ۶۸۶ شهید سرفراز، ۱۱۱۶ جانباز، ۵۴ آزاده با غیرت دست پروردگان مردم عزیز تویسرکان است.

وجود سه دانشگاه آزاد اسلامی، پیام نور و دانشکده فنی-مهندسی، حوزه علمیه برادران و خواهران و دهها مرکز فرهنگی و آکادمیک و صدها استاد و دبیر و معلم و روحانی و... نشانگر عمق آگاهی و درجه‌ی معرفتی مردم این دیار است. فرهنگی کهن، زبان و تمدنی دیرینه، از مردم تویسرکانی است که هم‌اکنون با شور و حال و مهمان نواز ساخته است که با رویی گشاده، میزبان مهمانان گرامی می‌باشند. هرچند این شهر خیلی به مظاهر تجدد آراسته نشده است اما - و این بوی تمدنیش آن چنان قوی است که هنوز شهری بومی با همان فرهنگ مفید خانواده‌ی ایرانی و اسلامی باقی مانده است.

مقدمه

نامش سید محمد و تخلصش رضی است و مشهور به میررضی آرتیمانی یا رضی آرتیمانی، به قولی در نیمه دوم قرن دهم هجری در آرتیمان متولد شد.

دوران کودکی را در زادگاه گذراند و در هنگام بالیدن مدتی در همدان از استادان معارف الهی کسب فیض کرد و سپس راهی اصفهان شد و به دامادی خاندار صفوی رسید. دیوان کم حجمی دارد که نزدیک به ۱۵۰۰ بیت است اما اثرش را مدیون مثنوی الهی و سوزناک خود، ساقی نامه است.

هرچند ساقی نامه اش بیش از ۱۷۵ بیت ندارد، اما در بین ساقی نامه سرایان سرآمد است، مثنوی ادب دانان سوزناکی ساقی نامه اش را ستوده اند و هنرمندان با صدای گرم بر هم می نهند آن را خوانده اند.

سال شمار مرگ را تا ۱۰۹۰ (ه.ق) تخمین زده اند، کالبد مادی اش در تپه ای به نام هیمیه در شمال تبریز با آرامگاهی در خور، مدفون است، اما روح متعالی اش در جوار قرب الهی باده های وحدت است و یادش در سینه ی صاحبان سر و آگاهان دل، آتشی به پاکیزگی است که شعله های آن تاکنون، موجب اعتلای نام و آثار این شاعر عارف گردیده است و از دهه ی چهل شمسی تاکنون، بزرگان، ادب دانان، شاعران و ادب دوستان هر یک در جهت تعمیر آرامگاه و چاپ دیوان و معرفی او کوشیده اند. مجالس شعرخوانی نیز در دست ها و پژوهش هایی که تاکنون انجام یافته هر چند هر کدام به نوعی به گام مهمی در میررضی شناسی بوده است اما هنوز «هزار باده ی ناخورده در رنگ شاد است» بنابراین اداره ی فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان تویسرکان با یاری و همکاری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان همدان از ماه ها قبل مقدمات انجام هما را در دو بخش تخصصی و عمومی فراهم نمود، فراخوان مقالات انجام شد و دست نیاز به آستانه ی فرهیختگان و ادب دانان و شاعران دراز شد. آنان که در

رضی‌شناسی دستی داشتند شناسایی و از آنان خواسته شد دبیرخانه همایش را یاری کنند، به حق، اساتید محترم دانشگاه، کارشناسان ارشد و رضی‌شناسان با آثار ارزشمند خویش ما را رهین نعمت خود ساخته و با ارسال ۳۸ مقاله‌ی علمی در سه محور عرفان، ویژگی‌های ادبی و تاریخی عصر رضی بر غنای همایش افزودند که چکیده آن مقالات تقدیم می‌شود.

مقالات همه برتر بودند اما برای انتخاب برترین محک نقد و داوری به کار آمد تا برگ سبزی به برترین‌ها اهدا شود و یادگاری باشد از این رخداد فرهنگی و

هنری. هر چه برگزاری این همایش ممکن است در خور و شایسته رضی و میهمانان گرانقدر و میزبان عزیز نباشد، اما بسیار کوشیده‌ایم تا آن‌چه داریم در طبق اخلاص نهاده‌ایم. امید است کاستی‌ها با دیده‌ی خطاپوش عزیزان نگریسته شود و پیشاپیش پوزش بر زبان‌های ما پذیرا باشند. هدف آن بود که از میررضی یادی شود و یار خلوت و بانو که گفته است:

مرگ بهتر که صحبت بر زبان‌هاست
گور خوشتر ز خلوت بی یار

والسلام